

KANYLAATIO

► Lauantaiaamuna Sebastian pyöräili kauniissa auringonpaisteessa päivystämään. Tuomi oli puhjennut kukkaan ja Stefan tunsi aistiensa terävöityvän valkean kukan huumavassa tuoksussa. Veri kohisi suonissa ja jäntevä vartalo sai uuden maantiepörän huimaan vauhtiin gasellinkevein liikkein. Stefanilla oli edessään ensimmäinen viikonloppupäivystys uudessa työpaikassa ja Saara oli ensihoitopäivystäjä. Sebastian toivoi, että he tapaisivat päivän aikana. Saara oli Stefanille kuin kielletty hedelmä. Mitä enemmän hän yritti kiusaustaan välttää sitä enemmän mehukas ja makea huuma veti häntä puoleensa. Stefan tunsi tahtomattaan Saaran täyteläisten huulten liekin ihollaan. Kielletyistä ajatuksista turhautuneena Stefan päätti ajaa töihin ylimääräisen kymmenen kilometrin lenkin. Apulannan remixbiisien soidessa taustalla Stefan päätti haiduttaa rakkauden tunteet aerobisen treenin avulla mielestään. Hän etsi hetken huumaa, tarpeiden tyydytystä ja laastaria haavoituneille tunteilleen. Hän ei halunnut rakastaa.

Edellisenä iltana Stefan oli käynyt ystävänsä mieliksi sokkotreffeillä tumman sirosäärisen opettajan Annan kanssa. Saarasta Stefan ei kyennyt kertomaan parhaalle ystävällekään, koska omien tunteiden käsitleminen oli mahdotonta. Illallinen tasokkaassa ravintolassa oli onnistunut. Sebastian oli saattanut Annan kotiin ollen onnellinen, että hän pystyi kieltäytymään lasillisesta viiniä Annan sohvalla seuraavan

aamun päivystyksen varjolla. Anna oli ollut hänestä kiinnostunut ja jäähyväissuudelma tuntui vieläkin kuumotuksena alavatsalla. Siitä huolimatta Sebastianista tuntui, ettei hän ollut saanut koko iltana Saaran kauniita vihertäviä silmiä mielestään yrityksistään huolimatta. Sebastian ymmärsi nyt ensimmäisen kerran lääkärinuransa aikana niitä psykiatrisia potilaita, joilla oli hallitsematon pakkomielle. Potilaat halusivat taukoamatta pestä käsiään tai tarkistaa oven lukkiutumisen. Hän ajatteli Saaraa, tämän vartalon kaartaa, naurun helinää ja silmien paloa. Taukoamatta.

Iiris kiiruhti töihin kiroten onnetonta elämäntilannettaan. Lapsen isä oli perunut eilisen lapsenhoitovuoronsa viime tingassa. Yksityisvastaanoton pitäminen oli ollut tärkeämpää kuin 5-vuotiaan tyttären hoitaminen sovituksi. Vastavalmistuneena anestesiahoitajana hän oli ollut otettu komean ja itsevarman nuoren lääkärin flirtistia. Erään koulutusillan päätteeksi he olivat päätyneet samaan sänkyyn. Lyhyen ja intohimoisen suhteen jälkeen iiris oli huomannut olevansa raskaana. Lapsen isä oli hypännyt takajaloilleen kuultuaan Iiriksen raskaudesta. Elämellisten tunteiden päästyä valloilleen keskustelu miehen kihlauksesta lastentarhanopettajan kanssa oli jäänyt taka-alalle. Siitä huolimatta iiris oli kiitollinen suloisesta tyttärestään. Lapsen vartalon lämpö ja tasainen hengityksen tuhina vierellä iiris ei voinut kuvitella elämässään mitään

muuta niin kallisarvoista ja tärkeää. Kipeät ajatukset mielessään iiris kiiruhti leikkausosaston valvomoon tarkistamaan päivän sijoitustaan. Huokaisten hän lähti valmistelemaan päivystyssalia. Anestesiahoitajana näytti olevan viime viikkojen kuumin puheenaihe – Stefan. Iiris hymähti itsekseen ja veti propofolin ruiskuun varmoin ottein. Hän ei olisi enää kokenuksistaan viisastuneena yhdenkään keskenkasvuisen onnenonkijan pompoteltavana.

Päivystysvuoro näytti kuluvan peruskauran parissa. Spinaalipuuduttua, larynks-maskia, tipanlaittoa osastolla ja kipukonsultaatioita. Stefan istahti kahvihuoneen sohvalla ja tarkisti Facebookin päivitykset sen sadannen kerran. Tässä oli mies parhaassa iässä, testosteroni kuohui suonissa ja elämä tarjosi vain sitä pitkää tasaista suoraa ilman ylämäen polkemiseen tarvittavaa adrenaliinia. Salin anestesiahoitaja oli varsin kuuma pakkaus, mutta näytti nakkelevan niskojaan Stefanin kaksimielisille ehdotuksille. Kieltämättä Stefan oli itsekään hämmentynyt käytöksestään. Mitä enemmän Saara pyöri hänen ajatuksissaan, sitä enemmän hän yritti Iiristä miellyttää. Missään ei tuntunut olevan mitään järkeä. Hän oli kuin auton pitkiin valoihin syyspimeällä eksynyt nuori rusakko, joka säntäili auton valokiilassa vailla järkevää pakoreittiä.

Juuri ennen päivystysvuoron vaihtoa Stefanin puhelin soi. Päivystyspoliklinikalle oli tulossa neljä tuntia elvytetty hypotermisen potilas ensihoitolääkärin saattamana. Stefan

Kanyylin liukuessa paikoilleen Stefan kohtasi kiittollisena Saaran lämpimän katseen.

tuntui heräävän horroksestaan kuin sadan vuoden unesta hereille suudeltu prinsessa ja kiiruhti potkurillaan kohti elvytysluonetta. Päivystyspoliklinikan ulko-ovella Stefan kohtasi Saaran päättäväisen katseen. Nainen istui polvillaan elottoman potilaan sängyllä ja painoi rintakehää voimakkain ja säännöllisin ottein. Lannerangan korostunut lordoosi, lihaksikkaan kiinteät käsivarret ja poskien roosanvärinen hehku saivat Stefanin hyperventiloimaan.

Matka keskusleikkausosastolle eteni sanattomassa yhteisymmärryksessä. Potilas siirrettiin leikkauspöydälle ja valmistelut sisäistä kajoavaa lämmitystä varten aloitettiin. Stefan tunsu pitkästä aikaa käsiensä tärisevän. Kanyylaatio ei tuntunut onnistuvan ja Stefan tunsu kirurgin tuskastuneen katseen hiestä kostuvilla kasvoillaan. Mieleen muistui edellinen epäonnistuminen nuoren potilaan hoidossa. Stefan näki edessään potilaan omaiset ja tunsu vihlaisuuden silmäkulmassaan karvaisten sanojen saattamana. Veri tuntui pakenevan Stefanin viimeisestäkin motorisesta aivosolusta ja seinät tuntuivat lähestyvän puristaen rinta-kehästä viimeisen happimolekyylin. Sanaakaan sanomatta Saara kosketti vartalollaan kevyesti Stefanin, veti potilaan kättä avartaen pistokulmaa ja rohkaisi katseellaan yrittämään uudelleen. Saaran huulilta Stefan luki äänettömän viestin. ”Ei mitään hätää, kaikki järjestyy”. Kanyylin liukuessa paikoilleen Stefan kohtasi kiittollisena Saaran lämpimän katseen. Perfuusiopäivystäjän kiiruhtaessa saliin Stefan

riisuutui hitaasti toimenpiteidensä ja poistui kansliasta. Käsiinsä hautuneena suojaisten kyynelten valuessa poskiltaan Stefan havahtui Saaran kosketukseen. Saaran pehmeän käden kosketus pyyhki menneisyyden mukanaan. Katseen kohdatessa kaksi eksynnyttä ja

pelokasta sielua tuntuivat vihdoin löytävän kaltaisensa. Huulten hidas ja arka tunnustelu oli jotain muuta kuin alkoholinhuuruinen rikkireivityn itsetunnon säälittävä korjausyritys yökerhon takahuoneessa. Hetki, jolloin mahdoton muuttui mahdolliseksi eikä puuttumaan jäänyt mitään. ■

Aivot rakastumisen tilassa

Aivokuvista nähdään, että rakastuneella hermosolujen toiminta syttyy aivosaaressa ja pihtipoimun etuosassa. Näillä aivoalueilla solut käyttävät kemialliseen viestinsiirtoon serotoniinia. Aivojen manteliumakkeen toiminta säätelee tunnevaltaista oppimista. Manteliumake toimii mustavalkoisten tunteiden tulkkina, aivokuori antaa tunteille sävyt.

Rakastuneella manteliumakkeen toiminta hiipuu, ja sen seurauksena pelon, surun ja vihan tunteet väistyvät. Rakastumisessa ei ole tilaa surulle tai vihalle. Niiden aika koittaa vasta myöhemmin. Sokeasti rakastunut ei opi suhteen herättämistä tunteista vastaisen varalle.

Dopamiinin aineenvaihdunta aivoissa vilkastuu kohdatessamme uusia kokemuksia tai kun tarpeidemme välitön tyydytys lykkääntyy. Dopamiinin vaikutus aivoissa voimistuu esimerkiksi videopelin aikana, joka vaikeuksien kautta päättyy lopulta onnistumiseen. Voimakas dopamiinivälitteinen viestinsiirto vahvistaa valppautta, mutta johtaa huomion keskittymiseen ja kapeutumiseen. Rakastunut kiinnittää huomionsa toisen myönteisiin ominaisuuksiin ja jättää kielteiset seikat huomiotta. Rakastunut näkee rakastettunsa ainutlaatuisena. Hän saa rakastuneen ajatuksissa keskeisen sisällön ja erityisen merkityksen.

Rakastuneen ajatukset täyttyvät tapahtumista, esineistä tai ilmiöistä, jotka liittyvät tavalla tai toisella rakastettuun. Rakastuneen

aivoissa häntätumake ja aivokuorukka sytyvät, jälkimmäinen kuin pelin aikana. Rakastuminen muistuttaa peliä myös hermosolujen kemian perusteella. Oikeassa aivopuoliskossa prefrontaalissa aivokuorella hermosolujen toiminta kiihtyy surun aikana ja masentuneilla. Kun rakastumme, tapahtuu päinvastoin. Samoin manian aikana toiminta tällä aivoalueella vaimenee.

Palvonta pakkomielteeksi

Pisan yliopistossa Italiassa valmistui vuonna 1999 tutkimus, jossa seurattiin tuoreeltaan sydämensä menettäneitä lääketieteen opiskelijoita. Nuorten suhde muistutti Romeon ja Julian seksitöntä ja saavuttamatonta etälempeä.

Kaikilla koehenkilöillä serotoniinia oli verihäntäleissa todella vähän. Siksi myös aivot kärsivät välittäjäaineen puutteesta. Sama ilmiö riivaa pakko-oireisia ihmisiä. Nämä sairaalloiset pesijät, putsajaat ja tarkistajat uhraavat piinaaviin rutiineihinsa jopa useita tunteja vuorokaudessa. Näyttää siltä, että serotoniinivaje pitää suhteen hieman etäisenä mutta uskollisena. Toisaalta intohimoinen rakkaus voi jopa sairastuttaa, jos omasta kullasta tulee pakkomielle, joka kahlitsee elämää.

Tuskaan löytyy onneksi kemiallinen apu. Pakko-oireita hoidetaan masennuslääkkeillä, jotka pumppaavat lisää serotoniinia hermosolujen käyttöön. On eri asia, haluaako epätoivoinen Romeo tulla hoidetuksi.

Timo Partonen

LT, psykiatrian dosentti, tutkimusprofessori, THL
<http://www.thl.fi/fi/aiheet/tietopaketti/kesaterveys/ela-ja-nauti-sopivasti/rakastumisen-kemiaa>
http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/tosirakkaus_kaappaa_aivot